

Áætlun um varnir og viðbrögð við vanrækslu/ofbeldi gagnvart börnum

Efni þessarar áætlunar er meðal annars byggt á forvarnastefnu
Reykjavíkurborgar, barnaverndarlögum, Barnasáttmála Sameinuðu
þjóðanna og fræðsluefni frá Barnahúsi

Unnið af Forvarnarteymi Sólborgar veturinn 2010-2011

Vanræksla- Ofbeldi

Áætlun um varnir og viðbrögð

Áætlunin er hluti af Forvarnaráætlun Sólborgar

1. Réttindi barna

Börn eiga rétt á vernd gegn hvers kyns líkamlegu, andlegu og kynferðislegu ofbeldi, misnotkun, skeytingarleysi og vanrækslu, innan eða utan heimilis. Á því bera foreldrar megin ábyrgð. Leikskólinn ber einnig ábyrgð eins og kemur fram í eftirfarandi áætlun.

2. Ábyrgð og skyldur

Starfsmenn bera ábyrgð á að fylgjast með hegðun, uppeldi og aðbúnaði barna og er skylt að bregðast við ef grunur vaknar um vanrækslu eða ofbeldi að einhverju tagi. Ábyrgð þessi er meðal annars tilgreind í barnaverndarlögum, Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og í forvarnarstefnu Reykjavíkurborgar. Tilkynningaskylda samkvæmt 17. grein barnaverndarlaga gengur framur ákvæðum laga eða siðareglna um þagnarskyldu viðkomandi starfstétta. Leikskólastjóri ber ábyrgð á að áætlun um varnir og viðbrögð gegn vanrækslu/ofbeldi sé kynnt reglulega og henni fylgt.

3. Markmið áætlunarinnar

- Að starfsmenn séu meðvitaðir um hvað vanræksla og ofbeldi er, þekki birtingamyndir/einkenni þess og geti brugðist rétt við samkvæmt því ferli sem tilgreint er í þessari áætlun.
- Að foreldrar séu meðvitaðir um tilgang áætlunarinnar og ábyrgð starfsmanna á að fylgja henni eftir.

4. Skilgreiningar

Ofbeldi gegn börnum getur verið kynferðislegt, líkamlegt og andlegt. Vanræksla telst einnig til ofbeldis, það að börn búi við óviðunandi aðstæður þannig að heilsu þeirra og þroska sé stefnt í hættu.

Kynferðislegt ofbeldi er kynferðisleg athöfn gagnvart barni. Kynferðislegt ofbeldi getur falist í beinni snertingu s.s. kossum, káfi, samræði og í óbeinni snertingu s.s. kynferðislegu tali og myndatöku, klámeftni sýnt barni, sjálfsfróun í viðurvist barns.

Líkamlegt ofbeldi er ofbeldi sem er beint að barni og leiðir til að það skaðist eða að líkur séu á því. Líkamlegt ofbeldi getur falist í að barn er slegið, kýlt, hrist til, brennt eða bundið, gefin hættuleg lyf eða eitrefni.

Andlegt ofbeldi er ofbeldi sem oft er erfitt að greina. Í því felst að foreldrar eða ummönnunaraðilar sýna barninu viðvarandi neikvætt viðhorf og neikvæðar tilfinningar sem eyðileggja eða hindra þróun jákvæðrar sjálfsmyndar barns. Viðhorf eða hegðun sem segir að barnið sé einskins vert, engum þyki vænt um það eða engin vilji sjá það. Í því getur falist niðrandi tal, óvæginn gagnrýni, afneitun og höfnun.

Vanræksla getur verið bæði andleg og líkamleg. Hún felur í sér að barn fái ekki þá umönnun og aðbúnað sem er því nauðsynleg. Grunnþörfum og sérþörfum barns ekki sinnt og umönnun viðvarandi ábótavant. Mikilvægt er að rugla ekki vanrækslu saman við fátækt.

5. Birtingamyndir/einkenni ofbeldis:

Hér að neðan eru talin upp nokkur einkenni sem geta birst hjá ungum börnum þegar þau eru beitt ofbeldi.

Kynferðislegt ofbeldi:

- kynferðisleg hegðun, mikill áhugi á kynfærum og snertingu þeirra
- pissar undir, svefnerfiðleikar, martraðir
- lélegt sjálfstraust/sjálfsmynd, kvíði, þunglyndi
- reiði, sektarkennd
- hegðunarvandi sem umhverfinu getur yfirsést svo sem að draga sig í hlé, áhugaleysi/sinnuleysi eða of upptekin af því að standa sig vel
- áverkar á kynfærum

Líkamlegt ofbeldi:

- líkamlegir áverkar sem barn og/eða foreldrar/umönnunaraðilar reyna að fela eða eiga erfitt með að útskýra á trúverðugan hátt
- hræðsluviðbrögð
- lélegt sjálfstraust/sjálfsmynd
- beita önnur börn ofbeldi
- streita, kvíði

Andlegt ofbeldi:

- léleg sjálfsmynd/sjálfstraust
- viljalaus, hlédræg, óörugg
- röskun í tilfinningaþroska

Vanræksla:

- líkamlegum þáttum ekki sinnt, s.s. hreinlæti, næringu og viðeigandi fatnaði
- barn skilið eftir eitt
- öryggisbúnaði í bíl ekki sinnt
- skólaganga vanrækt
- þörfum barns til sérstakrar umhyggju ekki sinnt, til dæmis lyfjagjöf og heilbrigðisþjónustu
- slæmt framferði foreldra/umönnunaraðila, s.s. líkamlegt ofbeldi á heimili og vímuefnaneysla

6. Fyrirbyggjandi aðgerðir gegn ofbeldi/vanrækslu

- Gott samstarf við foreldra er undirstaða trausts í samskiptum um þennan málflokk
- Kynning til foreldra á áætlun um *Varnir og viðbrögð gegn ofbeldi/vanrækslu*
- Hvatning til foreldra um mikilvægi hlutverks þeirra í fyrirbyggjandi aðgerðum
- Regluleg fræðsla til starfsfólks um skilgreiningar á ofbeldi/vanrækslu og birtingarmyndum/einkennum þess
- Styrkja sjálfsmynd og sjálfstraust barnsins til dæmis með notkun SMT aðferða í samskiptum og öðrum viðurkenndum uppeldisaðferðum í leikskólastarfi
- Fræðsla til barnanna um sína *einkastaði* t.d. eru bækurnar *Mínir einkastaðir* og Þetta er líkami minn taldar góðar
- Leita skýringa á hegðun barns sem við skiljum ekki, spyrja opinna spurninga um það sem barnið er að gera, s.s. *hver gerir svona, hvar sástu svona*
- Fylgjast með sjálfsmynd og líðan barnanna. Skrá minnst tvisvar sinnum á ári umsögn barnsins um sjálfsmynd sína í tengslum við fjölskylduna gegnum teikningar barnsins
- Efla félagsþroska og lífsleikni barna, leggja áherslu á góð samskipti, vináttu, samhygð og að setja sig í spor annarra
- Æfa börnin í að tjá tilfinningar sínar. Vinna með kennsluefnið *Stig af stigi* með tvo elstu árgangana, 4 - 6 ára börn. Nota kennsluefnið *Hjálpfús*, sögur og frásagnir.
- Starfsmenn eiga ávallt að vinna með barn/börn fyrir „opnum tjöldum“ eða tveir saman.
- Starfsmenn eiga að vera jákvæðar fyrirmyndir barnanna, vanda orð sín og athafnir.

7. Viðbrögð og verklagsreglur við ofbeldi/vanrækslu.

Starfsmönnum er skylt að bregðast við ef grunur vaknar um vanrækslu eða ofbeldi af einhverju tagi. Mikilvægt er að vera vakandi yfir einkennum, s.s. þeim sem eru talin upp hér á undan. Ef starfsmaður verður var við einkenni sem gætu bent til ofbeldis/vanrækslu skal hann tilkynna það strax til deildarstjóra og leikskólastjóra. Deildarstjóri/leikskólastjóri fylgja málinu eftir. Þeir bera ábyrgð á skráningum um einkenni/tilvik og að leita skýringa hjá foreldrum/umönnunaraðilum þegar það á við. Leikskólastjóri ber ábyrgð á að tilkynna mál til barnaverndar samkvæmt tilkynninga-skyldu barnaverndarlaga.

8. Annað

Ofbeldi gegn börnum vekur upp mjög sterkar tilfinningar. Því þarf starfsfólk að eiga kost á að ræða þær tilfinningar við fagaðila.

Nánari upplýsingar og fræðsluefni um ofbeldi og vanrækslu er að finna í Forvarnarmöppu Sólborgar sem allir starfsmenn hafa aðgang að.

Áætlunin er tekin saman af forvarnarteymi Sólborgar haustið 2010 og skal endurskoðuð á tveggja til þriggja ára fresti.

Í forvarnarteymi eru:

Hafdís Svansdóttir, deildarstjóri

Jónína Konráðsdóttir, leikskólastjóri

María Klemensdóttir, deildarstjóri

Signý Þórðardóttir, sérkennslustjóri

Sigurlaug Eggertsdóttir, deildarstjóri